

Balletiklassika Estonias

Jutt on Tšaikovski – Petipa igihaljast balletist “Uinuv kaunitar”, mille esmalavastusest Maria teatris 1890. aastal sai helilooja rõõmu tunda. Tšaikovski oli esimene, kes jõudis ballett-sümfoonia.

Selles sümfoonilises poemis on leitmotiiv igale tegelasele. Iga vaatus on kirjutatud nagu sümfoonia osa, need kasvavad tervikuks ning jõuavad grandioosse finaali.

Ega keegi Tšaikovskit sellele teele juhatanud. Vastupidi – Imperaatorlike Teatrite Direktsiooni juht **Vsevoložski** (ka üks stsenaariste) soovitas stiliseerida muusikat Lully, Bachi ja Rameau laadis. Ka ballettmeisteri – tookord seitsmekümne ühe aastase vanahärra **Petipa** – ettepanekud said esialgu samasugused, nagu ta neid esitas kapellmeistritele Minkusele ja Pugnile. Mängu pandi kogu tantsuloome kogemus, mille tulemuseks kompositsiooni täiuslikkus, koreograafia omapalgelisus – fantaasiaküllus, soolopartiide ja ansamblinumbrite meisterlikkus. Kõik see tegi võimalikuks sümfonismi.

Tänane Estonia lavastus

Uinuv kaunitar on teatri lavalaudadel ärganud ka 1962. ja 1969. aastal. Eesti Päevalehes (21. V 1997) on esitatud seisukoht: “Estonias tuuakse aga järjekordselt lavale nimelt Tšaikovski hiilgav **muuseumiballett**.” Sellesuunalisi mõttekäike jätkates peaks osutama, et Neeme Järvi ja Eri Klas lausa suplevad vanas heas suures klassikalises muusikas (muuseumimuusikas). Võiks ju pärida, milleks see Händeli “**Veemuusika**” ja tulevärk?

Peaks olema endastmõistetav, et renoveeritakse Kadrioru lossi, et Estonias aplodeeritakse “**Nabuccole**”, et taastrukitakse klassikalise kirjanduse suurmeistrid.

Tšaikovski – Petipa, nüüd ka Enn Suve “**Uinuv kaunitar**” ei vaja kaitsekõnet. Ta kaitseb ennast ise.

“Uinuva kaunitari” tulek Eestisse

Nii nõudliku ülesande juurde julgeti asuda alles 1962. aastal. Tookordne lavastaja **Viktor Päre** püüdis tantsulise meisterlikkuse tõstmise nimel säilitada Petipa *adagiode* ja variatsioonide kaunid kompositsioonid. Haaras aga rohkem välist – lehvivad kangad, roosivanikud, täistuubitud lava. See mõjus arhailiselt ning eklektiliselt. Ka maitsevaeselt. Minevikust võeti tuhka, mitte tuld. Tookord tekkis vägev poleemika, mille aluseks kiri Pärile. Alla olid kirjutanud **Lea Tormis**, **Fino Tamberg**, **Edgar Velter**

Murdmaa ning tema abimehe **Niina Ulanova** silmadega. Selles töös elas püüd ideaalse, harmoonilise poole. Vältiti arhailisust ja eklektikat, enam ei domineerinud tantsisklev paraaditsemine. Pantomiimi võimalusi ei kasutatud lõpuni ära. Kõige rohkem hoidis seda lavastust koos kunstnik **Eldor Renter**. Ta lõi kauni muinasjutumaailma, mis toetas tantsu mõjulepääsu.

Tiiu Randviiru Aurora oli nüüd vähem akadeemiline, tublisti emotsionaalsem. Omanoolised ja tantsuliselt kindlad olid samas osas **Tamara Soone** ja **Olga Tšitšerova**. Edasiminekut meestetantsus näitasid **Vjatšeslav Maimussov**, **Jüri Lass** ning Sinilinnu osas väga linnulikult mõjuv **Janis Garancis**.

Mida loota uuest “Uinuva kaunitari” lavastusest? Enn Suve, seekordne lavastaja-koreograaf:

“Uinuv kaunitar” on ballett, mis ei kao Peterburi, Moskva, Londoni, Stockholm, Pariisi, Amsterdami, Tokyo ja paljude teiste linnade teatrite afišidelt. Seda vaesele dramaturgiale vaatamata. Helilooja ning esimese koreograafi ühislooming kaalub selle üles. See ballett tähendab küpsuseksamit, on balletiteatri mõõdupuu ja, muide, teeb veel kassat ka. Loomisajal oli “Uinuv kaunitar” otse riiklik visiitkaart, varanduste näitamine, sajandilõpu kõige-kõige suurem *show*. Ja ometi leidis Tšaikovski – Petipa suurteoses tuum: igiiniimlik elu aga ka muinasjutu teema – headus *contra* kurjus, armastus *contra* surm. Naiivne. Muidugi! Võtsime mõõtu Govent Gardeni, Maria teatri ja Bolšoi redaktsioonist. Ei osanudki leida, milline see muuseumivariant on. Tants on muutuv suurus, ta elab ainult esitamisel, tantsides. Praeguse lahenduse juures me interpreteerime, tõlgendame, tutvustame (selle teosega saab lapsed tuua tantsu juurde). Tulemus on Estonia versioon Petipa järgi.

Tõstsite teadlikult Kuninga ja Kuninganna osatähtsust, aga teisalt tegime kärpeid. Üle kolme tunni muusikat-tantsu on tänasele vaatajale kuulajale paljuvõitu. Proloogist jäid välja Petipa väikesed šedöövrid – haldja variatsioonid (va. Sirelihaldjas). I vaatus algab kohe suure valsiga, metsapilti jäi vaid kaks seltskonnatantsu. Kunstnik **Riina Vanhanen** pani kostüümitöökoad eriti raskesse olukorda – ikkagi kaks ajastut järjest. Proloog sünnib barokiajal, aga Aurora peab prints Désiréga pulmi sada aastat hiljem.

“Uinuv kaunitar” pidi esietenduma juba eelmisel hooajal, siis oleksid tantsinud **Kaie Kõrb** ja **Stanislav Jermakov**. Läks aga nii, et viimane alustas hooaega hoopis Zürichis. Talle pakuti võimalust avada

“Uinuva kaunitari” tulek Eestisse

Nii nõudliku ülesande juurde julgeti asuda alles 1962. aastal. Tookordne lavastaja **Viktor Päri** püüdis tantsulise meisterlikkuse tõstmise nimel säilitada Petipa *adagiode* ja variatsioonide kaunid kompositsioonid. Haaras aga rohkem välist – lehvivad kangad, roosivanikud, täistuubitud lava. See mõjus arhailiselt ning eklektiliselt. Ka maitsevaeselt. Minevikust võeti tuhka, mitte tuld. Tookord tekkis vägev poleemika, mille aluseks kiri Päri-le. Alla olid kirjutanud **Lea Tormis, Eino Tamberg, Edgar Valter, Vidrik Kivilo** jt. Kiri ilmus Sirbis ja Vasaras 8. veebruaril 1963. Järgnes vastulause ja nii läbi mitme numbri. Kahjuks ei jõudnud tookordse peaballettmeistrini see, mida talle öelda taheti.

Tugevad tantsijaisiksused **Tiiu Randviir** ja **Aime Leis** olid need, kes oma tantsu täiuslikkusega – neist esimene kuninglikum, teine nagu habras portselanstatuett – ei lasknud tol lavastusel liiva joosta ja panid aluse Aurora-traditsioonile. Printsides on eriti meelde jäänud **Jüri Lass**, kes tõi eesti meestetantsu uue kvaliteedi. Sirelihaldjatena paistsid silma **Aimi Herkül** ja **Svetlana Balojan**. Carabosse'ina löid kurjuse kujundi **Ülle Ulla** ning **Verner Hagus**. Muinasjuttudes löid meelde jäävad karakterid **Helga Ojalo, Maire Loorents, Teesi Viisimaa, Eike Joasoo, Aigi Rüütel** jt. Poleemilisusele vaatamata oli see tarvilik kogemus.

Teistkordne tulek 1969. aastal

Muidugi tuli selgi korral võtta vene kuulsa koreograafi balletitarkus, nähtud **Mai**

Petipa väikesed šedöövrid – haldja variatsioonid (va. Sirelihaldjas). I vaatus algab kohe suure valsiga, metsapilti jäi vaid kaks seltskonnatantsu. Kunstnik **Riina Vanhanen** pani kostüümitöökojad eriti raskesse olukorda – ikkagi kaks ajastut järjest. Proloog sünnib barokiajal, aga Aurora peab prints Désiréga pulmi sada aastat hiljem.

“Uinuv kaunitar” pidi esietenduma juba eelmisel hooajal, siis oleksid tantsinud **Kaie Kõrb** ja **Stanislav Jermakov**. Läks aga nii, et viimane alustas hooaega hoopis Zürichis. Talle pakuti võimalust avada hooaeg Désiréna hoopis Pretoorias PACT-Balletis.

Õnneks selgus, et **Age Oks** ja **Toomas Edur** saavad Londoni, Stuttgardi, Tšiili, Jaapani ja Šotimaa vahele mahutada Eestigi. Ja veel teine tore asi – Dessaut on tagasi endine estoonlyane, andekas tantsija **Juri Jekimov**. Nii sai **Tatjana Voroninagi** endale printsi. Nad tantsivad neljandal etendusel. Peaaegu igasse osasse valmistasime ette Estonia repetiitorite (**Helmi Puur, Inge Arro, Aigi Rüütel, Aime Leis** jt.) abiga mitu koosseisu.

Loodan, et selles balletis nii vanad kui noored oma muinasjutu leiavad.

HEINO AASSALU